

Experimentální tendence v českém grafickém designu šedesátých let

Marta Sylvestrová

Přednáška seznamující studenty všeobecných uměnovědných studií s experimentálními tendencemi, rozvíjejícími se v českém grafickém designu od přelomu padesátých a šedesátých let. Zejména v knižní grafice, ale i v plakátové tvorbě se rozvíjely abstraktní tendence, jejichž podnětem byla světová výstava Expo 58 v Bruselu, na níž byla abstrakce prezentována jako vůdčí světový umělecký fenomén. Zahraniční inspirace pronikala do Československa prostřednictvím výtvarných publikací a časopisů jako byly např. polský *Projekt*, německý *Novum Gebrauchsgraphik* a švýcarský *Graphis*. Aktuální informace o světovém grafickém designu poskytovaly československé odborné časopisy *Reklama*, vydávaná od roku 1955 (od r. 1960 *Propagace*), *Typografia* a *Tvar*. Opětovné kladení důrazu na harmonii mezi formou a funkcí v grafickém designu znamená návrat k principům meziválečného funkcionalismu. Experimenty na poli grafického designu čerpají v průběhu šedesátých let inspiraci z experimentů v oblasti volného umění a reflektují vizuální poezii, lettrismus a informální struktury. V oblasti plakátu se vracejí k surrealistické koláži a vlivem návratu k secesi objevují umělci kouzlo psychedelických písmových tvarů a zářivých barev. Na krátké dlouhé období se objevují výjimečné počiny v oblasti časopiseckého designu, jimiž jsou obálky *Knižní kultury* s experimentální typografií „lubalinovského ražení“ Oldřicha Hlavsy a pop artový časopis *Pop Music Express* se záhlavím a ilustracemi Káji Saudka. Likvidace soukromého podnikání v letech 1949-1953 vedla v oblasti grafického designu k zničení významných prvorepublikových reklamních atelierů. Zánik reklamy vyplýval z ideologického přesvědčení, že obchodní reklama je „kapitalistickým přežitkem“, který jako nástroj konkurenčního „tržního boje“ po zlikvidování soukromého vlastnictví ztratí svůj význam ve státní plánovitě řízené ekonomice. Po roce 1957 začal být požadavek nutnosti reklamy a propagace v rezortu vnitřního obchodu opět respektován za předpokladu, že bude reklama sledovat cíle, vytčené státním plánem a řídit se požadavky komunistické ideologie. V nových podmínkách státní ekonomiky nalezla řada grafiků stále zaměstnání v propagačních odděleních státních a družstevních podniků. Styl reklamy pro zahraničního obchodu se lišil od stylu propagace vnitřního obchodu. Komunistický establishment v zájmu úspěšného zahraničního obchodu pro západní export využíval v grafickém designu erudice designérů vyškolených v prvorepublikových ateliérech. S rozvojem vnitřního obchodu opět ožil význam budování neónové reklamy. Začal být kladen větší důraz na estetickou kvalitu obalového designu, na vytváření kvalitní ochranné známky, firemního stylu a budování síly obchodní značky, neboť i v této oblasti zapůsobila zkušenost, nabytá během Světové výstavy EXPO 58 v Bruselu. S úspěchy v dobývání vesmíru vzrůstal zájem o science-fiction, jejíž fantastické představy se zdály být uskutečnitelnou realitou. Počátkem šedesátých let byly publikovány významné překlady ze zahraniční literatury science-fiction, velké popularitě se těšily utopické filmy. Časopis *Věda a technika mládeži* se k novému výtvarnému stylu hlásil inovovaným designem obálek s futuristickými ilustracemi Františka Škody a s barevně obměňovaným motivem Sputniku v záhlaví. Důraz na vědeckotechnickou stránku moderní civilizace kladli ve svém tvůrčím programu také členové tvůrčí skupiny Radar (zal. 1959), kteří se věnovali designu knižních a časopiseckých obálek, knižní ilustraci a plakátové tvorbě (Teodor Rotrekl, Dobroslav Foll, Zdeněk Mlčoch a Václav Bláha). Významným přínosem na poli knižní ilustrace byl tzv. „steam pop style“ Adolfa Hoffmeistera. Na poli knižního designu oživení přineslo zakládání jednotlivých nových knižních edic se speciálním obsahovým a výtvarným charakterem, na jehož ztvárnění se podílela řada nekonformních českých výtvarníků (Milan Grygar, Zbyněk Sekal, Václav Bošík ad.). Od roku 1956 byla vydávána *Edice ilustrovaných*

novel a od roku 1958 knižní řada s názvem *Otázky a názory*, na jejichž koncepci se jako výtvarný redaktor nakladatelství Československý spisovatel podílel Zdenek Seydl. Po krátkém bruselském období se na obálkách v nebyvalé míře rozvinuly experimentální tendence aplikované v soudobé volné tvorbě. Mnohé tituly mají informální charakter, stejně jako *Malá řada soudobé světové prózy*, formátem malá, ale významem nepřekonatelná edice, vydávaná SNKLU. Technologický pokrok v knižní grafice se projevil zavedením plastových a laminovaných knižních obálek, používaných u dětských knih, učebnic a oblíbených zejména v technické literatuře. V oblasti písmařské tvorby byl technickou novinkou Lettraset a oblasti autorské plakátové tvorby (nepodléhající pro malý náklad cenzurním zásahům) se rozšířil sítotisk.

Zdroje:

Zdenek Primus, *Umění je abstrakce – Česká vizuální kultura 60. let*. Kant, Praha 2003.

Marta Sylvestrová (ed.) a kol., *Český filmový plakát 20. století*, Moravská galerie v Brně a Exlibris Praha 2004.

Vanda Skálová a Daniela Kramerová, *Bruselský sen – Světová výstava EXPO 1958 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*. Arbor Vitae, Praha 2008.

Fotoarchiv Moravské galerie v Brně a archiv autorky.